

K O I N O N I A

*A Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének
teológiai folyóirata*

SZERKESZTI: Gémes István

2000. húsvét

51. szám

TARTALOM

Joób Olivér: A „Szentek közössége”	1
dr. Tempfli Imre: Mit adott a kereszténység a magyarságnak? 1. Nyugathoz kapcsolta őket.	15

„Az úrkutatás és az embernek az a lehetősége, hogy a földre kívülről lenézzon, egyik kétségtelen hatása, hogy bizonyos elidegenülés állt be az ember és a föld között, a földnek bizonyos objektíválása, eltárgyasítása történt meg, amely anya-jellegétől kívánja megfosztani, szülő- és tápláló erejét tagadni, és az embert óvó képességét kétségbevonni, mert ezt a képességet az ember meg akarja kaparintani. A föld az ember számára a materiális valóság pontosan kiszámítható darabja lett. A régi filozófusok által megkezdett mitológiátlanítás most olyan radikálisan valósult meg, hogy annak következményei egyelőre beláthatatlanok.

Ugyanezt kell elmondanunk egy másik, szinte radikális fejlődésről is. Az úrkutatásban a vízszintes (horizontális) beirányozottság győzelmét ünnepeljük a függőleges (vertikális) fölött: ebben a beirányozottságban az ember gyakorlatilag határtalanul halad előre. A vízszintes iránynak ez a győzelme viszont nagyon komoly szellemi problémákat vet fel, amelyeket mind a „minek?” kérdésre lehet visszavezetni... Ha most ezt a kérdést az úrkutatással kapcsolatban vetjük föl, akkor a vízszintes beirányozottság abszolúttá válik: a végtelen és állandó „haladás” meghatározott cél nélküli önzéssé lesz. Lehet ugyan a világűr és a csillagok kutatását célnak tekinteni, ám ezek leginkább csak esetleges kísérő jelenségek. A tulajdonképpeni motor kétségkívül a mindenáron való előretörés, függetlenül annak eredményétől. Ám, ahogy a misztika egyoldalúan függőleges beirányozottsága minden konkrét gondolkodást és cselekvést lehetlenné tett, ugyanígy vezet a tiszta előrehaladásról vallott kizárólagosan vízszintes szemlélet minden konkrét értelem elvesztésén át a teljes ürességhez. Ennek az ürességnek a szimptomái már most közönnyőségben, cinizmusban és kétségbeesésben mutatkoznak meg. S az úrkutatás láthatóan nem képes az így keletkezett károk gyógyítására, inkább elmélyíti azokat, miután a kezdeti lelkesedés és az embernek csaknem isteni hatalommal való felruházása fölötti büszkeség elszürkült...

Egyik további problémánk abban áll, amely témánkkal közvetve összefügg: ez az a kérdés, hogy mennyire tehető felelőssé a természettudós az általa felfedezett kutatások következtében támadt veszélyekért? Ez a probléma oly régi, mint az emberiség maga és századokon át annak a konfliktusnak volt a forrása, amely a szentély papi őrzői és a hagyományos hit prófétái és filozófiai kritikusai között lángolt fel. S ha ennek a konfliktusnak a szociológiai, politikai és gazdasági hátterét is meggondoljuk, még mindig megmarad az igen tragikus elem: A pap tud arról a veszélyről, amelyet minden szent hagyomány fölötti kritika az ember lelkiállapotában kiválthat és ezt megpróbálja elhárítani. Ám sem a próféta, sem a filozófus nem tagadhatja meg az igazságért és jogosságért való harcára vállalt elkötelezettségét, még akkor sem, ha az a veszély, hogy egy hagyományozott hit törik össze. Ez minden idők legősibb konfliktusa a meglévő bizonyossága és az új vállalása között.”

Paul Tillich: Korrelationen. Die Antworten der Religion auf Fragen der Zeit. 1975. 138-139.

A "Szentek közösségének" biblia-teológiai alapjai

Ez az összeállítás Joób Olivérnak, "A szentek közössége a gyülekezetben " c., tanulmányi szabadsága alatt készített munkájának első része.

Az ember istenképmásolta, amely a bibliai őstörténetben szerepel, látásom szerint elsősorban az ember Istenhez fűződő szoros kapcsolatára utal. Az ember Istennel és embertársaival való közösségre teremtett. Amikor az ember bizalmatlanság és engedetlenség által elvesztette az Istenhez fűződő szoros kapcsolatot, megromlott embertársaihoz való viszonya is (Ádám és Éva, Kain és Ábel, a bábéli toronyépítés).

Az Ábrahámmal és utódaival kötött szövetséggel új fejezet kezdődött az emberiség történetében, amelyet ez az ígélet hordozott: "Istenük leszek, ők pedig népem lesznek" (Ez. 37,27, lásd 3. Móz. 26,11-12-t is). Az Ószövetség Isten és választott népe kapcsolatának izgalmas történetéről szól, melynek alapja Isten szabadítása és szövetségi hűsége, és célja a nép Isten szolgálatára történő megszentelése: "Legyetek azért szentek, mert én szent vagyok!" (3.Móz. 11,45; 19,2). Az Istenhez való viszony az emberi kapcsolatok hordozó alapja volt Izrael népénél, amely azonos volt az Isten gyülekezetével (kánhál).

Istennek Izraelhez fűződő kapcsolata csúcspontját Jézus eljövételében és működésében érte el, mely az emberiséggel felépítendő új közösségének sarokköve volt. Jézus az új Ádám, Isten képmása, aki az ószövetségi utalásokat konkretizálja és az ígéretek betölti. Őrá épül az Isten új népe, az egyház, a "szentek közössége".

Jézus olyan neveket viselt, amelyek közösségépítő rendeltetését is kifejezik. Az "Isten Fia", "Messiás" (Krisztosz), "Úr" (Küriosz), eredetének, személyének és küldetésének egyedülálló minőségére utalnak és az emberek fölött álló legnagyobb tekintélyt fejezik ki. A "király" megjelölés az Isten országára utal, mely vele jött el és melyben ő uralkodik. Magát többször "emberfiának" nevezi, ez olyan név, amely nemcsak eljövendő dicsőségét juttatja kifejezésre, hanem emberréválását, velünk való mély közösségvállalását és önmaga határtalan megalázását is, amely a közösségképződés csírája (Ján. 12,24). Jézus a "Mégváltó" és "Isten báránya" nevet is viseli, amely arra utal, hogy életét, mint váltságdíjat adja, hogy kiengesztelést és szabadulást szerezzen. A "Mester" és "Tanító" (Rabbi) neveket is joggal viselte, hiszen tanítványait és a népet szuverén módon tanította. A "Sarokkő" elnevezést már említettük (Márk 12,10). Jézus a "Jó pásztor", aki a nyáj (Márk 14,27; Ján. 10,1-30), a "Szolga", aki megalázza magát és szolgál (Márk 10,45; Lk. 22,27), az "Élet kenyere", aki sokakat megelégit (Ján. 6,35. 48), a "Szőlőtő", aki tanítványaival szerves egységben él és bennük munkálkodik (Ján. 15,1-8). Ő a "Völegény", aki választottainak (a gyülekezetnek) örül és a menyegzőre vár (Márk 2,19-20).

Jézus földi munkássága egész idején az emberek Istennel és egymással való közösségét építette. Isten országának eljövételét hirdette és sok jellel igazolta. Az embereket hitre és megtérésre hívta és felszabadító szava és gyógyítása által az Istennel való közösség kincseit ajándékozta. Így gyűjtötte Isten új népét. Az Isten országát menyegzőhöz hasonlította és az őt hallgató embereket a lakodalmas néphez. Mint a betegek orvosa, a bűnösök megváltója élt az emberek között és osztozott velük az asztalközösségben és Isten országa örömeiben.

Istennek Jézus által az emberekhez történő kegyelmes odafordulásának az volt a célja, hogy bennük hitet ébresszen és életüket új alapra helyezze. Isten országának ezt a szándékát és ajándékát legjobban

Jézus tanítványain figyelhetjük meg, akiket követésére hívott, akik vele szoros közösségben éltek és akik Jézus gyülekezete (ekklészia) prototípusának tekinthetők (Márk 1,16-20; 2,14). Jézus követői, élükön a tizenkét tanítvánnyal, bőségesen részesültek Jézus szeretetében, gondoskodásában, tanításában és ígéreteiben. Belevonta őket Jézus abba a szeretetközösségbe, melyben ő élt az Atyával és megígérte, hogy ebben a szeretetben örökre megtartja őket (Ján. 10,28-30; 15,9-10). Jézus arra az életfolytatásra is tanította őket, amely elhivatásuknak megfelel (pl. a Hegyi beszédben). A tizenkét tanítványnak gyakran külön leckére volt szüksége pl. a rangvita (Márk 9,33-37), a bosszúvágó (Lk. 9,51-56) kapcsán, a Genezárét taván dúló viharban (Lk. 8,22-25), Jézus szenvedése bejelentésekor (Mt 16,21-23) és többször Jézus feltámadása után (Lk. 24,13-49; Márk 16,14-18; Ján. 20,19-29; 21,1-23; Mt. 28,16-20).

Jézus világossá tette tanítványai számára, hogy az ő követése nemcsak kezdetben, hanem mindvégig mellette való döntést, önmagunk átadását és szenvedésre való készséget követel. A tanítványok erre csak húsvét és pünkösd után voltak készek és képesek. Jézus arra is figyelmeztette tanítványait, hogy a vele és egymással való közösségük csak az ő szolgálatának elfogadása és követése által jöhet létre és állhat fenn (Ján. 13,1-7; 12-17). Jézus halálának közösségteremtő mély értelme abban is kifejezésre jut, hogy a kereszten függve két hú követőjét, anyját és Jánost egymásra bízta és egy új közösségben összeköti (Ján. 19,26-27). "Főpapi imájában" későbbi tanítványainak egységéért könyörög (Ján. 17,21). Követőinek egysége teszi őt a világ számára hitelessé.

Bizonyos szervezeti alakzatot már a tizenkét tanítvány körében meg lehet figyelni. Péter kiemelt helyzete, elsősége többször megmutatkozik (pl. Mt. 16,13-20). Ezen túl három koncentrikus körben helyezkednek el a tanítványok Jézus körül. A legszűkebb körben találjuk Pétert, Jakabot és Jánost (Mt. 17,1; 26,37). A tanítványi közösségen belüli szervezetséget tükrözi, hogy volt pénzkezelőjük, Júdás Iskáriótes (Jn. 12,4-5).

A közösség továbbépítését Jézus tanítványaira bízta és ehhez a szükséges segítséget is megadta. Megbízta őket, hogy az ő munkáját folytassák mennybemenetele után. A tizenkét és a hetven tanítványt – mindig kettesével! – már működése alatt is elküldte az Isten országa terjesztésére (Mk. 6,7; Lk. 10,1). Pásztori megbízatást adott nekik (Jn. 21,15-17) és felhatalmazta őket a bűnök megbocsátására (Jn. 20,23). Megígérte nekik, hogy velük lesz (Mt. 28,20). Munkájuknak nagy jelentőséget biztosított azzal is, hogy magát velük azonosította: "Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg" (Lk. 10,16).

A keresztyén gyülekezet építésénél fontos eszköz a keresztség, a Jézus gyülekezetébe való felvétel aktusa. Tanítványainak összetartozását a legszemléletesebben az úrvacsora gyakorlata fejezi ki. Az, hogy a Jézus tanítványai benne részesednek, belőle élnek ("ex uno vivimus"), az egyház lényegét tárja fel. Az imádság ajándékának is van közösségépítő jelentősége. Az imádság összeköti követőit Istennel és egymással (Miatyánk). A legkisebb közösségnek – kettőnek, háromnak – is szól az ígért, hogy Jézus velük lesz és imádságukat meghallgatja (Mt. 18,19-20). Tanítványai között a legfontosabb kapocs a szeretet kell, hogy legyen. Meghagyta tanítványainak: "Úgy szeressétek egymást, ahogy én szerettem titeket" (Jn. 15,12; 14,34), majd hozzáfűzi: "Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok" (Jn. 14,35).

Jézus gyülekezete építéséhez építőmestert is kilátásba helyezett, a Szentlelket, aki a tanítványokat hitükben, munkájukban, szenvedésükben és harcukban támogatja és tanácsolja (Jn. 16,5-15). A Szentlélek minden építési eszközt hatékonyvá tesz és a tanítványok munkáját célba juttatja. Ez az idő azonban csak átmeneti idő. A tanítványok Jézust viszlátják majd, amikor visszajön és vele lesznek az Atya házában. "És ha majd elmentem és helyet készítettem nektek, ismét eljövök és magam mellé veszek titeket, hogy ahol én vagyok, ott legyetek ti is" (Jn. 14,3). Ez a reménység is összeköti Jézus tanítványait és erősíti őket a szolgálatban.

A Cselekedetek könyve és az apostoli levelek leírják a Szentek Közösségének izgalmas létrejöttét és színes megjelenését. Egységes a bizonyágtétel azonban arról, hogy a Szentlélek az, aki az egyházat építi, ahogy Jézus ígérete jelezte (Csel. 1,8), és a pünkösd történet igazolta (Csel. 2,1-41). A Lélek által lesznek az apostolok a Jézus evangéliumának hirdetői és a hallgatók befogadói. A nyelvcso (a

bábeli nyelvzavar ellenképe) és a megtérők nagy száma a jövőben kialakuló világméretű egyházra utal. Azokat, akik megtértek, megkeresztelték (Csel. 2,38; 8,16; 10,48; 19,5). Az első gyülekezet életét, amely zsidó talajon jött létre, az apostolok tanításában és a közösségben való részvétel (koinonia), a templomban és magánházaknál való egybegyülekezés, az úrvacsora, az imádság és a dicséret gyakorlása, a vagyonszövetség és tagjai számának növekedése jellemezte (Csel. 2,42-47). A Szentlélek elnyeréséről olvashatunk az ígértetessel, a keresztséggel, vagy a kézrátétellel összefüggésben (Csel. 8,16; 10,48; 11,6; 19,5). A gyülekezetet az apostolok vezetik, akik közül Péter, Jakab és János kiemelkedik (Gal. 2,9). Az apostoloknak nagy tekintélyük van, mivel a tanítást és a meghatalmazást magától Jézustól kapták. Az apostoli tekintély az egyház életében a későbbiekben is nagy jelentőséggel bír.

A gyülekezeti szervezet kiigazításáról is hírt kapunk, amikor hét diakónust választottak és egy egészséges munkamegosztást vezettek be (Csel. 6,1-7). A diakóniai munkások fontosságát, akik a szegények, betegek és özvegyek között tevékenykedtek, többször hangsúlyozzák (1.Kor. 16,15-16; Rm. 16,1-2; 1.Pt. 4,11). Jeruzsálemben és más gyülekezetben is véneket választottak, vagy az apostolok állítottak előljárókat a gyülekezetek élére (Csel. 14,23; 20,17). Pál apostolnak az efezusi vénekhez intézett szép szavai és a Péter levelében lévő intések mutatják, hogy a vének a gyülekezetek vezetői, pásztorai voltak (Csel. 20,28; 1.Pt. 5,1-4). Az őskeresztyénség legnagyobb horderejű teológiai vitakérdésében Jeruzsálemben az apostolok és a vének közösen döntöttek (Csel. 15,6. 22-23).

A tizenegy apostolhoz, akik Mátyás megválasztása által újra teljes számúak lettek, újabb apostolok csatlakoztak, mint Pál, Barnabás, Andronikosz és Juniász (Csel. 14,14; Rm. 16,7). Az apostolok által sok csoda és jel történt (Csel. 2, 43). Az apostolok mellett prófétákról (Csel. 11,27-28; 21,9-10), evangélistákról (Csel. 21,8), felügyelőkről (episzkoposz) (Csel. 20,28; Tit. 1,5,7) esik szó. Ezeket imádsággal (és böjtöléssel) választották és kézrátétellel állították szolgálatba (Csel. 6,6; 13,1-3; 14,23). A tisztségek körvonalai az első időkben még életlenek, de a tisztségviselőkre nézve határozott irányvonal érvényes (1.Tim. 3,1-13). Az egyházi tisztségek határozott körvonalairól legkorábban Antókhiai Ignácusznál olvashatunk (2. század).

Az egyház és gyülekezet (ekklészia) szavakkal a Cselekedetek könyvében és a levelekben gyakran találkozunk. Ekklésziának nevezik az egyes gyülekezeteket (2,47; 5,11; 8,1; 11,26; 13,1; 14,23; 1.Kor. 1-2; 1.Tessz. 2,14), az egy területet magába foglaló gyülekezetet (9,31; 15,41; 16,5) és az egész egyházat (1.Kor. 15,9). Az egyház, ill. gyülekezet Isten ekklésziája (Csel. 20,28), Krisztus ekklésziája (Rm. 16,16), vagy a Krisztusban levő ekklészia (Gal. 1,22) néven is szerepel "Isten temploma" kifejezést is használják a gyülekezetre (1.Kor. 3,17; 2.Kor 6,16).

A gyülekezeti tagokat az apostolok általában mint szenteket szólítják meg (Rm. 1,7; 1.Kor. 1,2; 3,17; 2.Kor 1,1; Fil 4,22; Zsid. 3,1). Ennek alapja a Krisztus által való elhívás és megszentelés. Felhívják őket szent életfolytatásra (Rm. 16,2, 16; 1.Pt. 1,14-16) és emlegetik a szenteknek nyújtott segítségüket (1.Kor. 15,1, 15; 2. Kor. 8,4; 1.Tessz. 4,3; 1.Tim. 5,10). Hogy a Jézus tanítványai szentek, az az ő megváltó munkájának gyümölcse és az ő imatémája. A főpapi imában ez áll: "Én óérettük odaszentelem magam, hogy ők is megszentelődjenek az igazsággal... Szenteld meg őket az igazsággal: a te igéd igazság" (Jn. 17,19, 17). Mindenki, aki Jézusban, mint megváltójában hisz, részesül megváltásában, öbenne magában, aki magát adta értünk és ezért Jézus által szent. A hívőknek ezt a Jézushoz való viszonyát nevezi Pál apostol a Krisztusban való létnek (en Kriszto einai). Így jelzi a keresztyének, egyesek és a gyülekezet új egzisztenciáját. Krisztus halálába keresztelték bele őket és feltámadása által új életre támadtak fel (Rm. 6,1-11). Akik Krisztusban vannak, új teremtmények (2. Kor. 5,17).

A gyülekezet tagjainak Krisztussal és egymással való közössége kifejezésére használja Pál apostol a test metafóráját (1.Kor. 12,12-31; 1.Kor 6,15; 10,17; Róm. 12,4-8). "Ti pedig Krisztus teste vagytok és egyenként annak tagjai" (1.Kor. 13,27). Ez a kép alkalmas arra, hogy a gyülekezetben belüli különbözőséget és egységet, a különböző kegyelmi ajándékokat (karizmata) és az egymást kiegészítő szolgálatot ábrázolja. Ez által a kép által az apostol egyúttal a gyülekezetet, ill. egyházat, mint a világban alakot öltött Krisztust is ábrázolja.

Az Efezusi és Kolossébeliekhez írt levél a test képét átveszi és továbbfejleszti (Ef. 1,22-23; 4,15-16; Kol. 1,18; 2,18-19). Krisztus a fej és az egyház a teste. A testnek a fej indíttatására és vezetése alatt a tisztségviselők segítségével egység és tökéletesség felé kell növekednie és épülnie. Így kell az egyes tagoknak a saját növekedésükre és a test növekedésére törekedniük. A cél magas: A nagykorúság teljes mértéke, hitbeli egység az igazság és szeretet által egészen Krisztus teljességéig (Ef. 1,10; 3,19; Kol. 1,28).

A gyülekezet tagjainak Krisztushoz és egymáshoz való viszonyának, vagyis az egyház lelki és szociális oldalának az apostoli levelek egyforma jelentőséget tulajdonítanak. Néhány levélben a két oldal egyenlő arányban szerepel (Róm. 1-11. és 12-16; Ef. 1-3. és 4-6), másutt – a lelki oldalt feltételezve – a gyakorlati intések és tanácsok jelennek meg (1.Kor.). Az egyes keresztyének és gyülekezetek életében a lelki és szociális oldal összekapcsolása a gyakorlati intések mögött meghúzódó e gondolat által történik: "Legyetek azok, akik vagytok!" Ezt gyakran így fogalmazzák meg: "Éljetek elhivatottságotokhoz méltóan!" (Róm. 13,13; Ef. 4,1; Fil. 1,27; Kol.1,10; 1.Tessz. 1,12; 2.Tessz. 1,11).

Sok intés fordul elő, mely a "Szentek közösségét" érinti. A gyülekezeti tagokat felszólítják az apostolok, hogy szeretetben és alázatban, egyetértésben és egységben, szolgálatban és áldozatkészségben éljenek együtt és egymásért (Róm. 12; 15,1-7; 1.Kor. 12-14; Ef. 4,1-16; Fil. 2,1-5; Zsid. 3,16). A Szentlélek az, aki a Krisztusban való igazi egységet teremt és megőrzi (Róm. 8,14; 1.Kor. 12,13; 2.Kor 13,13; Gal. 5,22; Ef. 2,18; 4,3; Fil. 2,1). A Krisztusban való közösség feloldja az olyan különbségeket, mint pl. zsidó és görög, szolga és szabad, férfi és nő (Ef. 2,11-22; Gal 3,28). Hogy ez a forradalmi tény a gyakorlatban nem valósult meg maradéktalanul, annak nyomai vannak a levelekben. Olvasunk például Pál és egy korintusi gyülekezeti tag közötti feszültségről és annak az apostol által való lelkigondozói békés lezárásáról (2.Kor. 2,5-11; 3,11). Korintusban pártok is keletkeztek a gyülekezetben, amelyek különböző apostolok mellett foglaltak állást (1.Kor. 1,10.13). Ez Pálnak gondot okozott. Az egységet a hívők között azzal az érveléssel igyekszik helyreállítani, hogy "Krisztus osztatlan". Szívügye, hogy a gyülekezeti tagok és munkatársak között egyetértés és jó együttműködés legyen (Fil. 4,1-3; 1.Kor 16,15-16. 18).

Arról is tudomást szerezhethetünk, hogy a különböző gyülekezetek között is létrejött kapcsolat, pl. az apostol, vagy munkatársai személye által (Róm. 16,1-16: Pál 16 személyt névszerint üdvözöl, jóllehet még nem járt Rómában, (1.Kor. 16,10-12. 17; Ef. 6,21; Fil. 4,21-22; Kol.4,7-15, 1.Tessz. 3,1-2. 6-8; 2.Tim. 4,19-21), más keresztyének által, körlevelek által, melyeket egymásnak tovább kellett adniuk (Gal. 1,2; Kol. 4,16) és anyagi segítség által (Macedónia és Akhája gyülekezeteinek gyűjtése a jeruzsálemiak részére: Róm. 15,26; 2.Kor. 8-9).

A gyülekezeti szervezet kiépülésének előrehaladása által a rend és fegyelem iránti érzékenység megnőtt. A hívők Krisztusban nyert szentségének az egyesekre és gyülekezetekre vonatkozó elkötelező jellegét hangsúlyozták. Az apostolok a szentség és tisztaság kérdésében a gyülekezeteknek szigorú előírásokat adtak. 1.Kor 5,1-13-ban és 2.Kor 6,14-18-ban azt tanácsolja az apostol, hogy a hitetlenektől távolodjanak el és a durva bűnöst zárják ki a gyülekezetből.

Ami a gyülekezeti szervezetet illeti, az újszövetségi iratokban bizonyos fejlődést lehet észrevenni. Az evangéliumok kevés szervezeti utalást tartalmaznak, a Cselekedetek könyve és a levelek sokkal többet. A pásztorlevelekben és a második Péter-levélben a gyülekezeti rend és a tisztaság kérdése egyre inkább a középpontba kerül. Ezekben a levelekben gyakori utalás történik a tévtanítókra és a gonoszul élőkre és a velük való szakítás tanácsa olvasható (1.Tim. 1,3-11; 6,3-5; 2.Tim. 3,1-5; Tit. 1-10; 3,9-10; 2. Pt.2; Jud. 3-19). A pásztorlevelek és a második Péter-levél institucionalizáló hajlamában egyes teológusok a korai katolicizmus és az ortodoxia első jeleit vélik fölfedezni. A tanítás és a formák megkeményedésében a korai keresztyénség karizmatikus és dinamikus irányvonalának háttérbe szorulását látják.

Ezzel a fejlődéssel párhuzamosan az egyház mibenlétének kérdése egyre fontosabbá válik. Láttuk,

hogyan az Efezusi és Kolossébellekhez írt levélben a test metaforája hogyan fejlődött tovább és láthatjuk, hogyan hangsúlyozza János evangéliuma Prológusa Krisztus kozmikus dimenzióját, amely testének, az egyháznak is titokzatos, misztikus jelleget kölcsönöz.

Az újszövetségi iratok színes képet nyújtanak a "Szentek közösségéről". A gyülekezeteket, az egyházat képekkel és szimbólumokkal ábrázolják, ahogy Jézust, azok középpontját is. Így próbálják a "Szentek közösségének" élő, titokzatos valóságát megragadni és kifejezni, ahogy Zinzendorf énekének alábbi sorai is:

"Ő fejünk, mi néki teste, Ő a fény, mi színei;
Mí a hívek, ő a mester, Ő miénk, övéi mi!"

Ralph Kunz-Herzog, Theorie des Gemeindeaufbaus c. könyvének összefoglalása

(A könyv címe magyarul: Ralph Kunz-Herzog, A gyülekezetépítés elmélete. Ekleziológiai, szociológiai és kegyességelméleti szempontok. Theologischer Verlag Zürich 1997)

A "Szentek közössége a gyülekezetben" c. témával foglalkozva ebben a második megközelítésben szeretném felvázolni és elemezni azt, ami a fenti műből témám számára érdekesnek és fontosnak tűnt.

Mint doktori disszertáció a mű ezt a címet viselte: "Koinonia, mint a gyülekezet alakító elve". Ezzel a szerző az egyház/gyülekezet számára egy alapvető meghatározást ad és témát talált. Az én kérdésem ugyan így hangzik: Hogyan alakíthatjuk és élhetjük a keresztyén gyülekezetet, mint közösséget (koinonia) az evangéliumnak megfelelően?

A bevezetőben megállapítja a szerző, hogy az első gyülekezetek rekonstrukciója nem lehet a gyülekezetépítés célja. A gyülekezetépítés alapján véve Isten műve, titok, csoda, ami nem tőlünk függ. Ez azonban olyan feszültséget eredményez hitünk és cselekedetünk között, amely, mint dinamikus kölcsönhatás, gyümölcsöző. A feszültség az egyház alapeseménye (a Jézus által történő hívás és küldés) és a gyülekezet alakítása között van, amely az egész könyvön át, mint vörös fonal húzódik végig. Ez a feszültség kiterjed minden területre, ahol a gyülekezetépítést tervezik és gyakorolják és úgy fogalmazható meg, mint a láthatatlan és látható egyház közötti, a vallásilag meghatározott valóság és tapasztalható szociális rendszer közötti, valamint a hagyomány (tradíció) és helyzet (szituáció) közötti feszültség.

Ennek a feszültségnek a gyülekezetépítés kérdésében két ellentétes álláspont felel meg, a tradicionalizmus és progresszivismus, illetve ezek szélsőséges formáiként megfogalmazható pozicionalizmus és irányvesztettség. Ez kihívás az egyház számára, hogy koinonia által határozott irányú, elvhű hitközösség, ugyanakkor békülékenység által pluralizmusnak megfelelő, feszültséget kiálló beszélgető közösség legyen. A dogmatikai és tapasztalati kijelentések közötti állandó kapcsolat a gyülekezet alakítása számára iránymutató.

Az egyház létét a koinonia fogalmával lehet legjobban meghatározni. A koinonia a keresztyén gyülekezet alaprendszere. Az egyház Isten által alapított közösség, amelyet mi nem tudunk létrehozni, csak felfedezni és átélni. Ilyen értelemben az egyház kősziklára épült és lerombolhatatlan. A közösség az egyház létének feltétele, életmegnyilvánulásainak, az istentiszteletnek (leiturgia), a bizonyágtévésnek (martíria) és a szeretetszolgálatnak (diakonia) hordozó alapja. A koinonia másfelől az egyház funkciója, feladat, hogy az Istentől ajándékba kapott közösséget a keresztyén gyülekezet

szociális formájában megvalósítsa. A koinonia az egyház alakító elve, amely a Krisztus testében való gyógyulást szerző részvétel és formát kölcsönző kommunikáció által valósul meg.

A koinoniamegvalósítás folyamatát a szerző három részben, az egyház, a társadalom és a kegyesség szemszögéből vizsgálja.

1. Az ekkléziológiai szemszög

Az egyház alapja Istennek Krisztusban a világhoz való odafordulása, az Isten uralmának kezdete a földön. A gyülekezet a “kezdethez való hűségben, a jelenbeli működésének várásában és a teljesség kilátásában” kötődik Krisztushoz. Istennek Krisztusban való cselekvése kell, hogy a keresztyének cselekvését meghatározza. Krisztus a cselekvő egyház fundamentuma. A koinonia megvalósításánál Jézus koinoniagyakorlata alapvető. Gerhard Lohfink ezt négy pontban foglalja össze: a Lélek jelenléte, szociális korlátok feloldása, testvérszeretet és az uralkodásról való lemondás. Jézus közösségteremtő akaratában nem az egyház, hanem az Isten országa (melynek szolgálatában az egyház áll) képezi a horizontot. Az egyházat nem kell kitalálni, vagy másolni, hanem a kezdetéhez és történetéhez való kritikus kapcsolódással kell a közösségi forma alapkészlete által rekonstrukciós folyamatát előre lendíteni. Ebben a mondatban is benne van az a feszültség, hogy az egyház intézményes megújulásának tárgyszerűen és időszerűen kell végbemennie.

A hitt és tapasztalt egyház megkülönböztetésénél meg kell állapítani, hogy a látható, tapasztalható egyház saját alakítási elve, vagyis a koinonia mögött messze elmarad. A koinonia ugyanis átfogó, tökéletes közösség. A magyarázatot abban a felismerésben találhatjuk meg, amit Luther “simul justus et peccator” fogalmával fejezett ki, vagyis, hogy a krisztushívó, megigazított ember egyszerre igaz és bűnös. Ezt a megállapítást az egyházra is vonatkoztatta. Bonhoeffer magyarázza Luther szavait, és a Krisztus testének tagjai oldaláról nézve kettős szempont szerint szól az egyházról, t.i. mint amely “peccator in re, uistus in spe” (bűnös a valóságban, igaz a reménységben). A *communio sanctorum* történeti realitásában *communio peccatorum* és az is marad.

A szerző egyháztörténeti jelenségeket említ (montanizmus, szerzetesség, keresztelők, pietizmus), amelyek azt az alapfeszültséget világítják meg, amely a *communio sanctorum* igénye és a valóság, vagyis a *communio peccatorum* között fennáll. Az egyetlen megoldás, hogy ezt a feszültséget, amely a hitt és tapasztalt egyház között van, elviseljük, az ellentét kommunikativ feldolgozásában van, amely képes a cselekvés perspektíváit megfogalmazni és szem előtt tartani. Ez egyedül az Ige fényében lehetséges, amely mint törvény és evangélium megalapozza és megítéli az egyházat. A gyülekezet az Ige teremtménye és ez az Ige ítéli meg és újítja meg az egyház bűnökkel terhelt szociális formáját.

Az egyházban történő közösségmegvalósítás elvi kérdésénél az alapokat vizsgálja a szerző és Jézus közösségalapítását és az apostolok közösségteológiáját elemzi. Ezt az üdv és jól-lét feszültségének szemszögéből teszi, amely a már említett alapfeszültség egyik változata.

Jézus közösségalapító vendégszeretetében (Lk. 19,10; 7,50) az asztalnál ülőket, mint egész embereket felveszi magába. Szótériológiai-szakramentális összefüggés jön létre az üdv és jól-lét között és olyan emberek közössége, akik üdvöt és gyógyulást nyertek. Az üdv és a gyógyulás azonban eszhatológiai horizont jegyében áll. Az üdv, mint ahogy az Isten országa is, jelenlévő és a jövőben beteljesedő valóság. Ez adja a feszültséget a hit ténye és az egzisztenciális tapasztalat ténye között. Az üdv e kettős jellege mély értelmét Jézus Krisztus halála és feltámadása feszültségében nyeri. A hívők Krisztushoz való kötöttsége részesedést jelent mind halálában, mind pedig feltámadásában (Rm. 6,5; 2.Kor. 4,5; Rm. 8,19). Így él a gyülekezet a régi és az új, az elnyert és a várt üdv feszültségében. Az üdv tehát a végső gyógyulás horizontja, a gyógyulás pedig az eszhatológikus üdv velejárója. Gyülekezet ott van, ahol az üdv reménysége gyógyítóan alakot nyer. A koinonia “a háromságos egy Isten drága titka az egyház földi edényébe helyezve.”

Pál apostol úgy tekintett az úrvacsorára, mint arra a helyre, ahol a gyülekezet egyáltalán létrejön. A Pál apostol által használt képek, a Krisztusban való lét és a Krisztus teste az egyház mindkét oldalát, a láthatatlant is és a tapasztalhatót is megvilágítja. Az egyház az apostol számára szakramentális részesedést és alakot öltő együtttest jelent. A “Krisztus teste” metafora alkalmas arra, hogy az élő

szervezet motívum által az egységet és a test építésére szolgáló ajándékok sokfélségét ábrázolja. Pál apostol számára az egy testben való részesedés és testünk odaadása, mint okos istentisztelet, mint Jézus követése, elválaszthatatlan. Koinonia azt a koncentrikus és excentrikus mozgást, a hívást és küldést jelenti, amelynek alapja Jézus gyakorlatában van.

A koinoniát részesedésnek is nevezhetjük. A részesedés belső oldala a hit-kötődés Krisztushoz, aki minket Istennel megbékéltetett (Fil. 2,11; 2.Kor. 5,19; Rm. 5,11). A részesedés külső oldala a hívőkkel a látható struktúrákban való összjáték. "A Jézushoz való tartozás magába foglalja ennek a kapcsolatnak mások számára történő rendelkezésre bocsátását. A keresztyénség lényege az, hogy az ilyen részesedés mindig új részesedést eredményez." (Horst Bürkle, 138.old.)

Az ilyen kettős kötődés és kettős felelősség az általános papság tanításában és gyakorlatában gyökerezik. "Az egyház vagy bázismozgalom, vagy nem Jézus Krisztus egyháza." (Hans-Martin Barth, 144. old.)

Az első rész végén hangsúlyozza a szerző, hogy a koinoniát hirdetni kell. A gyülekezet koinonia-gyakorlata nem lehet öncél, hanem annak az ígéhirdetés szolgálatában kell állnia. A gyülekezet felelős az evangélium továbbadásáért. Egy el nem világiasított teológiát kell világi nyelven és életfontosságúan hirdetni. A látható-térbeli, történeti-konkrét átültetési folyamatban egy helyzethez illő nyelvet és gyakorlatot kell találni, amely a koinoniát megtestesülni engedi.

2. A szociológiai szemszög

Ebben a második részben azt vizsgálja a szerző, hogy hogyan lehet az embereket Jézus számára megnyerni. Hogy lehet gyülekezetépítést végezni? A kérdés a gyülekezetépítés társadalmi keretfeltételeit érinti.

Egy munkatézis így hangzik: A koinonia-megvalósítás formálisan "egy vallásos alapon létrehozott kapcsolatcultúra építését, erősítését és megtartását jelenti." Ez a kapcsolatcultúra (közösség) változó és változatlan szociális struktúrákba ágyazott és ezért mindig újra kell szervezni. A modern kor a maga differenciáló és privatizáló folyamatával minden életterületet szétforgácsolt, a vallásosat is. A 19. század közepe óta a protestáns egyházakban létezik egy mozgalom, amely ezzel a krízissel harcol és a gyülekezetépítést tűzte zászlajára.

Ernst Troeltsch közösségelméleti munkájában az államegyház felbomlásában a szekták és a misztika, vagyis a relativisztikus individualizmus felé való nyitást lát. Az egyház jövőbeli arculatának kontúrjait Troeltsch szerint a három szociológiai alapforma, az egyház, a szekta és a misztika, más szavakkal, az intézményesség, a lelkeség/szocialitás és a hit individualitása fogja meghatározni. Ezek közül önmagában egyik sem életképes, hanem csak kölcsönös egymásbefolyásban és egy megbékélt képződményben való egyesülésben.

Max Weber elméletének két alapfogalma a karizma és az intézmény (institúció). A karizma egy személy, egy tárgy, vagy egy gondolat rendkívüli ereje, amelyet össze kell fogni, meg kell őrizni, vagyis intézményesíteni kell. Ha ezt a páli gyülekezeti gyakorlatra alkalmazzuk, látjuk, hogy Pál karizmákat (lelki adományokat) sorol fel, melyek közül a szeretet a legnagyobb, melyeknek az egy Lélek által a test építését kell szolgálniuk. Így illeszti az apostol a karizmát a közösségbe és így jön létre egy magas intézményi értékekkel rendelkező karizmatikus gyülekezet. A karizmák által marad az egyház élő intézmény; az egyházra irányultságában maradnak a karizmák szolgálatok. A karizma teológiailag ideális formáját a szeretetközösségben (koinonia) találja meg.

Az ideális karizmatikus közösség azonban emberi tévedésnek van kitéve, így feszültség áll elő a karizma és az intézmény között. Az egység, amiért Pál következetesen és szenvedélyesen küzd, feszültségteljes és sérülékeny közösség (Gal. 1,6-12; 1.Kor. 15,9-10; Rm. 8,11). A karizma és intézmény feszültsége állandó egyensúlyt kíván meg a "forradalmi Lélek üdvösséget adó jelenléte és annak struktúrákpezés által való tartós konzerválása között".

A koinonia megvalósítása a gyülekezetet mozgásba hozza. A gyülekezetépítés állásfoglalás a

dinamikus történés-struktúra mellett, mégpedig nem az intézmény ellen, hanem azon belül. Ez emlékezteti az egyházat a karizmájára, a Krisztus testében való gyógyító részesedésre.

A pietizmus járult hozzá ahhoz, hogy az újkori keresztyénség három féle formára tagolódott: egyházi, nyilvános és privát vallásra. Így jött létre a vallásos pluralizmus, melynek alapja a szubjektivitás. Ez a fejlődés azt hozta magával, hogy a modern intézményes rendek vezérgondolatai formalizálódnak, az addig elismert bizonyossági monopóliumok érvényüket veszítik, játéktér nyílik az egymással versengő életfelfogásoknak és az intézményes rendek önmagukat relativizálják, pluralizálják és individuális döntések számára nyitottakká válnak. Így az egyház, mint szervezet egyfelől biztosítja a szubjektív hit-megközelítéseket, másfelől óvja az egyéneket a totalitárius vallási közösségek hódításától.

Mi a koinonia megvalósításának esélye ebben a szociológiai környezetben?

A gyülekezetépítés az egyházi intézmény újraélesztése. A mozgalmi szervezetek létrejöttéhez a késő ötvenes évek óta kedvezőek a feltételek. A mozgalmi jellegű struktúrák szaporodnak, kulturális átalakulás megy végbe: érték- és viselkedésváltozás. A vallás felszabadulása az intézmény alól nemcsak privatizációhoz vezet, hanem a vallás elüzletiesedéséhez és politizálódásához is. Mindenütt jelentkezik a vallás, mint szabadon úszó kulturális segédeszköz, szociális törekvéssel ötvözve. Így tör be az egyházba a mozgalomkultúra sokfélesége.

Az emberek mozgósítása, motiválása, aktivizálása és lelkesítése az egyház alapformáinak összehatásában és feszültségében történik. Ezek az alapformák az egyházi intézmény (egyház), a lelki és szociális közösség (szekta) és a vallásos szervezet (misztika). Ezeket az egyház szocializálási, mozgalmi és kínálat-struktúrájának is lehet nevezni, melyek az embereknek élettámaszt, életformát és élethelyzetbeli alkalmat nyújtanak. "Attól függően, hogy melyik szociális alapforma áll előtérben, lép fel az egyház: tagjait kötelességükre inti, híveit követésre szólítja fel, vagy vevőinek a vallásos piacon kínálatot tesz. E három mozgósító stratégia az egyház tagjai számára a legjobb részvételi lehetőséget biztosítja. A differenciált tagság differenciált gyülekezeti gyakorlatot követel. A koinonia-megvalósítás, amely az intézmény keretén belül a gyülekezeti munka által történik, mozgalom marad, amelyet nem lehet intézményesíteni, sem pedig üzletiesíteni.

3. A kegyességelméleti szemszög

Ebben a harmadik részben azt a kérdést teszi föl a szerző, hogy hogyan alakul a közösség.

A teológiai felelet ez: Az evangélium alapján és erejéből történik, ha az emberek a Jézus Krisztus életében való részesedés által mozgásba jönnek és Jézus ügyét mozgásba hozzák, amennyiben életüket Krisztus Lelke által egymással megosztják.

Szociológiailag nézve ez a hit legkülönbözőbb megnyilvánulása által, vagyis élet- és szociálformák sokféleségében történik. Így jelenik meg az osztatlan isteni élet a különböző emberi életek gazdagságában, kegyességpluralizmusában.

A kegyességet két rokon fogalommal, a spiritualizmussal és a vallásossággal határozza meg és tárgyalja a szerző. Teológiai szemszögből nézve a kegyesség spiritualizmus, szociológiai szempontból nézve vallásosság. A kettő feszültségében a kegyesség megélt keresztyén-vallásos gyakorlatnak nevezhető.

A koinonia, Krisztus testének lelki közössége, spiritualitás, hitmegnyilvánulás által alakul. A spiritualitás egyszersmind eszköze és célja a koinonia-megvalósításnak. Spiritualitás csak a hitgazságra vonatkozóan és a hit módjára nézve teljesezhet ki. Ez opus Dei: hitgyakorlat és opus hominum: kegyességi gyakorlat. Ez az utóbbi az ember átalakulása, megjelenő hit, alakot öltött Krisztus, Istentől ajándékozott és az ember által megragadott élet. A protestáns spiritualitás a megigazulásra épül és átfogja az ember gondolkodását, tapasztalását és cselekvését.

Egy teológiatörténeti áttekintés mutatja, hogy az évszázadok folyamán a kegyességet hogyan hangsúlyozták és élték.

A reformációban a hitt és követett Ige állt a középpontban. A pietizmus számára a tapasztalás volt fontos. Schleiermacher a hangsúlyt az érzésre tette. Ő vetette meg az újkori protestantizmus etikáját. Ő alapította meg a vallásos individualizmust és az individualizmus kommunikativ egybekapcsolását a közösséggel. A dialektikus teológiában a kegyesség helyét a "teológiai egzisztencia" foglalta el. A kegyes, vagy vallásos ember ellen harcoltak. Metznél a politika és a misztika helyettesítette a privát kegyességet, Foxnál a teremtési spiritualizmus dominál. Drewermann a szorongó lelket képviseli, az öntematizálás programját. Az evangélikalizmus erős hangsúlyt tesz a Jézus mellett való döntésre és a közösségileg megélt hitre. Az evangélikalizmus a totalitás jegyét hordozza.

Az áttekintés mutatja, hogy a protestáns spiritualitás kegyességi pluralizmust jelent, amely együtt hatva a Lélek egységét és az ajándékok sokféleségét igazolja. A közösség-alakításban itt is karizmatikus és intézményes erők összjátéka figyelhető meg.

Az újkor protestáns mozgalmaiban, a reformátori tanításban, a pietista hittapasztalatban és a protestáns etikában a troeltschi alapfogalmakat, az egyházat, a szektát és a misztikát, újból megtalálhatjuk. Ezeknek a teológiai irányoknak befelé és kifelé mutató jellemző fogalompárjai, mint az ige-hit, tapasztalás-hitvallás és egyéniség-egyetemesség, megfelelnek az említett alapformáknak: gyülekezet az ige körül (egyház), hitvalló közösség (szekta) és közösen ünneplő személyek (misztika). "A külsőségessé vált vallásosság kritikájában karizmatikus tiltakozás szólal meg, mely jórészt joggal kéri számon a szent Ige vallásos erejét, a szentek közösségét és a vallásos egyént, mint a protestáns spiritualitás jellemzőjét". (360. old.)

Az újkori vallás- és egyházkritikára mintegy reakcióként az új vallásosság dzsungele és a vallásos fundamentalizmus monokultúrája jelent meg. A kortársi vallásosság vizsgálata a hagyományos egyházi kegyesség-gyakorlatnak hiányait és erősségeit is kimutatja.

"A modern társadalmak a munkamegosztás által sokrétűvé váltak és struktúrájuk révén az egyeseket individualizálták." (368. old) Az egyes ember erős társadalmi szétszakítottságot él át. Ez a fejlődés új keretfeltételek által a vallásos rendszert újjáformálta. Az individualizálódás dinamikája minden életterületre kihat és hozzájárul a felekezetek átfogó életprogramjának felbomlásához. Vallásos pluralizmus rajzolódik ki, melynek az "öntematizálás" és a "barkácsvallásosság" két fontos jellemzője. Ez a felbomlási folyamat diffúz és szociálisan nehezen meghatározható vallásosságot eredményez. Svájcban az új vallásos tájékozódás alapmotívuma a keresztyén hit, a szinkretizmus és a halál. Itt az egyik típus számára a keverés, a másik számára a kizárólagosság jellemző. A vallásos tájékozódás kizárólagos és diffúz típusának egymásmellettisége mutatja, hogy az emberek vagy a hasonlóan gondolkozókkal való összetartásban öngazolást várnak, vagy a vallásos önzonosságuk a határozatlanságba és általánosságba süllyed.

A kizárólagosság az öntematizálással keresztyén körökben is téma. "Az érzések hangsúlyozása, a befelé való útkeresés, a misztikus vallások iránti érdeklődés, a meditáció felfedezése a New Age-ben éppúgy megtalálható, mint a karizmatikus kegyességben és jól mutatja, hogy az emberek a vallásos tapasztalatot kevésbé a normatívan alátámasztott szociális rendszerben, mint inkább individuálpszichológiai összefüggésekben keresik." (375.old.) Az új vallásos gyakorlatokban különbséget lehet tenni a szünkretizmus és az u.n. patchwork-(barkács)-vallásosság között. "A gyülekezeti munka személyre irányított területein a vallásos individualizmussal való szembesülés magától értődő." (376. old.)

Korunkban a keresztyén gyülekezetek szakítási próbának vannak kitéve. Az egyik oldalon fenyeget a szélsőséges felfogású csoportokra való szétesés, a másik oldalon a diffúz keresztyénségnek a társadalomban való feloldódása. A gyülekezetépítés nem akarja a kegyességpluralizmust megszüntetni, de azt egy markáns arculatú keresztyén egyházhoz akarja kapcsolni. A gyülekezetnek van egy hordozó alapja, amelyen a hívők közössége hitközösséggé lesz.

Interjú-kérdések a “Szentek közössége a gyülekezetben” c. témáról

Joób Olivér a fenti téma harmadik megközelítéseként interjút készített három országban összesen hét lelkésszel az alábbi kérdések alapján:

1. Mi a gyülekezet szociológiai és egyházi jellegzetessége (a közösségkialakulás objektív feltételei)?
2. A közösség utáni vágyak, a kapcsolatra és szolgálatra való készségnek milyen nyomait lehet felfedezni a gyülekezetben (a közösségkialakulás szubjektív feltételei)?
3. Melyek a közösségteremtő alkalmak és módszerek a gyülekezetben (lelki és szervezési munka, milyen célcsoportra irányul és milyen hatósugarú)?
4. Ki vesz részt a közösségteremtő munkában a gyülekezetben?
5. Hogyan van jelen a különbözőség és az egység a gyülekezetben (a közösség minősége, feszültségek és azok legyőzése)?
6. Milyen viszonyban áll a szilárdság (hagyomány) és a rugalmasság (alkalmazkodás) a gyülekezetben?
7. Hogyan ápolják a “Szentek közösségét” a földrajzi és felekezeti határokon túl?
8. Milyen hatásai vannak a “Szentek közösségének” a környezetre?

A “Szentek közössége a gyülekezetben” c. téma három megközelítési kísérletének összefoglalása

1. A “Szentek közösségének” alapja Istennek az Ó- és Újszövetségben kifejezésre jutó tervében és kezdeményezésében van.
 2. Jézus életében és művében Isten egyszer s mindenkorra kinyilvánította akaratát és hatalmát arról, hogy az embereket magával és egymással közössébe vonja.
 3. Jézus az embereket az Isten országába hívta és ezzel nekik Isten szerető odafordulását hirdette és a megigazulást kínálta fel.
 4. Az Isten országában való részesedés Krisztusban és a benne hívők közösségében való részesedés (communio fidelium).
 5. Jézus Krisztus egyháza egy és világot átfogó. Azok, akik benne hisznek, felekezeti határok ellenére ennek az egyháznak a tagjai. Az Apostoli Hitvallásban levő két megjelölés, “az egyetemes keresztyén anyaszentegyház” és a “szentek közössége” ugyanarra vonatkozik. Leegyszerűsítve azt lehetne mondani, hogy az egyik az egyház külső, a másik a belső valóságát jelöli. Az egyik az egyház globális, a másik a lokális oldalát világítja meg. Krisztus világot átfogó egyháza a helyi gyülekezetek összessége, viszont az egyes gyülekezetekben az egész egyház jelen van, mint cseppben a tenger.
 6. Az egyházat a Szentlélek építi, aki az embereket a bizonyágtetés által Krisztusban való hitre hívja és a hívők közösségébe állítja.
 7. Az egyház szent, vagyis Istené, Isten számára elkülönített, szolgálatára fenntartott. A Krisztusban hívők Krisztusért, Krisztus által szentek, általa elhívottak s megigazítottak és nem önmagukért, nem önmagukban.
- A hívők és az egyház, mint szervezet azonban a tökéletlenség és bűn jegeit viseli magán. Mind a kettőre érvényes Luther megjelölése: simul justus et peccator (egyszerre igaz és bűnös).
8. A Lélek építi és tartja össze az egyházat, a Krisztus testét úgy, hogy azt Isten kegyelme ajándékában részesíti és különböző ajándékokkal felruházza. Ezeket az ajándékokat az egyház tagjai a Krisztus testének építésére és harmónikus működésére kell, hogy használják. Így szolgálja az egység (a kapott ajándék) és a különbözőség (a különböző ajándékok) a test életét.
 9. Az egyház lényegét legjobban az úrvacsora fejezi ki (communio), ahol sokan Krisztusban részesülnek és így egymással is eggyé lesznek.
 10. Krisztus ígéretet és megbízást adott tanítványainak, az egyház előfutárainak. Így lett az egyház Krisztus képviselője és munkájának folytatója a világban. A megbízás teljesítésének és az egyház szavahihetőségének feltétele az egyház egysége.
 11. A Krisztusban való részesedés az embereket sorsszerűen köti egymáshoz, testvérekké lesznek. Krisztus szeretetének elnyerése késszé és képessé teszi őket, hogy egymást szeressék. Jézus tanítványainak legnagyobb ajándéka (karizma) és legfőbb ismertetőjele a szeretet. A szeretetközösség (koinonia) az egyház ideális megjelenési formája.
 12. A keresztyén testvérek közötti szeretet olyan elkötelezettség, amely a közös növekedést, Krisztus megbízásának teljesítését elősegíti és egyáltalán lehetővé teszi. Az általános papság reformátori

tanítása a lelki téren való felelősséget veszi komolyan. (Ez elsősorban nem a laikusok istentiszteleten való közreműködését jelenti, hanem a keresztyén testvérek lelkigondozását és a hétköznapi bizonyoságtételt.)

13. Az egyház kettős kötés, mely Krisztushoz és a krisztushívókhöz kapcsol. Ugyanakkor láthatatlan és látható egyszerre, a hit tárgya és tapasztalható valóság. Isten ajándéka, gyógyító részesedés (participáció) Krisztusban és a megélt közösség (kommunikáció) feladata. Szervezet az organizmus és organizáció kettősségében. A kettő úgy viszonyul egymáshoz, mint a tervrajz és az építés. A tervrajz az egyház feltétele, az építés az egyház működése. Az első bibliailag, dogmatikailag megfogalmazott, a másik helyzethez mértén kialakított. Az egyház fő jellemvonása, mely mind a két oldalra vonatkozik, a közösség.

az egyház
K Ö Z Ö S S É G

Krisztus és a hívők között

és

egymás között

mint láthatatlan egyház
a hit tárgya

és
és

mint látható egyház
alakot öltő

14. Az egyház két oldala, a láthatatlan és a látható, szoros összefüggésben áll egymással. Egyik sem létezhet a másik nélkül és egyiket sem szabad a másik rovására hangsúlyozni. Az egyház működését mindig az egyház feltételéből kell helyreállítani és újraéleszteni. Ebben az Igének fontos szerepe van, amely az egyház alapja és mértéke.

15. Az egyház külső alakulása, működése az istentisztelettel (leiturgia), az emberszolgálattal (diakonia), a bizonyoságtévessel (martúria) és az ezekhez tartozó tisztségekkel kezdődött. Mind ez ideig ezek képezik az egyház külső megjelenési formáját. A "szentek közössége" ezekben kifejezésre jut, ezek által erősödik és feltétele ezek működésének.

16. Ezeket és az egyház további szervezeti formáit hitből és szeretetből kell kialakítani, úgy, hogy azok ne csak kifejezői legyenek a hitnek, hanem a kivülállók számára a hitre vezető úttá is váljanak.

17. Az egyház külső alakulása Trötsch szerint szociológiailag három formában történik: az intézmény (egyház), a közösség (szekta) és a misztika (szervezet) formájában. A háromnak meg kell maradnia egymás mellett ahhoz, hogy a részvétel lehetősége optimális legyen. Az "egyház" gondoskodik a szocializációról és az életúton való támogatásról, a "szekta" az életformálásról, a lelkesítésről és az aktiválásról, a "misztika" pedig az egyes alkalmakhoz kapcsolódó kínálatról. A második forma, melyben a hitvalló közösség és a lelkes mozgalom jelen van, kellene, hogy a középpontban álljon és a mozgósítási stratégiát megszabja.

18. A gyülekezetben való közösségalakulás esélyeit a lakónegyed története és szociológiai összetétele, az emberek politikai, gazdasági és kulturális helyzete és az egyházi hagyomány befolyásolja.

19. Az egyháztagokat a kapcsolatra való készségük szerint három csoportba lehet osztani: a/.A hitvalló, aktív keresztyének, akik tette és áldozatra készek és lelki közösséget igényelnek (1-3%).

b/ Azok, akiknek felekezeti öntudatuk van, köteleességteljesítésre készek, egyházi rendezvényeken rendszeresen, vagy alkalmanként résztvesznek, akik biztonságot és támaszt várnak el (10-20%). c/ Azok, akik visszahúzódva, távolságot tartva élnek, de az egyháztól alkalmi szolgálatokat, mint pl. kazuálékát, igényelnek (80-90%).

20. Alapjában véve a gyülekezetekben háromféle közösséget teremtő alkalmat lehet megkülönböztetni:

a/ Összejövelelki tartalommal, mint pl. igehírdetés, tanítás, imádkozás, ének. Ezeknek missziói, hiterősítő jellegük van. A gyülekezeti élet fő alkalma és középpontja a(z) (vasárnapi) istentisztelet. Ezek az alkalmak részben az egész gyülekezet felé irányulnak, részben különböző kor- és célcsoportok felé. Ezeket gyakran közösséget erősítő együttlétek, mint pl. kávézás, tábor, kirándulás egészíti ki.

b/ Összejövelelki szolgáló jelleggel, pl. énekkar, látogató csoport, bazár munkacsoport, presbiteri gyűlés és más munkamegbeszélés. Ezeket is kiegészítheti más jellegű alkalom.

c/ Diakóniai-szociális összejövelelki, melyek el nem kötelezett jellegük és széles tartalmi spektrumuk által a távollevőkre is vonzást gyakorolnak. Ilyen pl. az u.n. "nyitott ház", nők, férfiak, nyugdíjasok, fiatalok találkozója, barkács-kör, tornacsoport, kultúr és egyesületi alkalmak.

Fontosnak tűnik számomra, hogy ne kínáljunk túl sok alkalmat az aktív gyülekezeti tagok számára a passzív tagok rovására, akiket meg kellene látogatni. A tervezésnél az egész gyülekezetet tartsuk szem előtt azzal a céllal, hogy az egyre inkább Krisztusban részesülő missziói, diakóniai közösséggé válják. A gyülekezet élő tagjai azok, akik mind elfogadni, mind pedig adni készek.

Ugyancsak fontosnak tartom azt, hogy a gyülekezet különböző csoportjai ne elszigetelten éljenek, hanem a lelki, szervezeti központtal (istentisztelet, presbitérium, gyülekezeti fórum, közgyűlés) és más csoporttal kapcsolatban és párbeszédben álljanak. Ezt elősegíti a bizottsági és csoportvezetői rendszer.

Véleményem szerint nagyon kívánatos az, hogy az említett három közösségteremtő alkalom (a lelki, diakóniai és szociális) egyike a másik kettőt is magába foglalja.

21. A lelki, diakóniai és szociális munkát a gyülekezetben elsősorban a lelkész, a diakónus és a gyülekezeti nővér, másodsorban a presbiterek és a különböző önkéntes munkások végzik. A gyülekezetben azonban minden tag elhívást nyert arra, hogy Krisztus szolgálatát elfogadja és másoknak szolgáljon. A gyülekezettel igazából az tud azonosulni, aki abban munkát vállal. Az alkalmazottaknak és az önkéntes munkásoknak arra kellene törekedniük, hogy tájékoztatás, kiképzés és szervezés által lehetőleg a gyülekezet minden tagja képességének (lelki ajándékának) megfelelő szolgálatot kapjon. A szolgálati lehetőség a gyülekezetben végtelen, a szervezési kapacitás ugyan nem, de egy jó rendszer kialakítása megéri a fáradságot.

22. A társadalmi fejlődés által sok közösségi kötelék meglazult, vagy felbomlott, így a vallás terén is. Az egyházhoz való tartozás már nem magától értődő. A keresztyén közösség sokak számára elveszítette jelentőségét. A vallás magánüggévé vált. Azok számára is, akik a gyülekezetben élnek, a "szentek közösségének" gondolata többé-kevésbé idegen. Keresztyénnek lenni a legtöbb ember számára az Istennel való kapcsolatot, a felebaráti szeretetet jelenti, de az egymással való közösség ajándéka és fontossága a túlnyomó többség számára nem tudatosult. Azt a közösséget, amely bizonyos fokig létezik, nem élék át tudatosan és nem törekednek annak erősítésére. A vallás a gyülekezeti tagok számára is magánüggévé vált. Keresztyén alapon való kapcsolatot a többség legfeljebb a lelkéssel fogad el, de más keresztyén emberekkel nem. Ezért a gyülekezetek csak kis mértékben olyan közösségek, amelyek misszióilag, diakóniailag és szociálisan aktívak.

23. Különbözőségek, feszültségek, elválasztó tényezők minden gyülekezetben vannak. Más az emberek háttere, gyakran teológiai, kegyességi irányzatot illetően is. Vannak, akik ismeretlenségre,

elszigeteltségre törekszenek, talán bizalmatlanok, mert csalódtak, vagy megbántották őket. Ezért a keresztyének közössége sokak számára csak eszhatológiai valóság, vagy csupán a képzelet szüleménye, vágyalom. Kétségtelen, hogy a közösséget - pláne az egységet - nem lehet erőltetni. A "szentek közössége" azonban Krisztusban adva van és elnyerhető ajándék minden krisztushívó számára. Minél közelebb kerülünk Krisztushoz, annál közelebb leszünk egymáshoz - ez nemcsak a ökuménére vonatkozik, hanem minden keresztyén közösségre. A Krisztusban való részesedés, a benne való megmaradás, ami hit és élet által történik, összeköti az Isten országa tagjait és képessé teszi őket arra, hogy egymást testvéreknek fogadják el és szeressék. A megvalósult közösség vonzóan hat a kívülállókra.

A közösségteremtés a gyülekezetben olyan feladat, amely szervezés által is végezhető. A gyülekezetben teret lehet biztosítani különböző kegyességi irányzatok számára és így azokat integrálni lehet. A közösségteremtésben azok a gyülekezeti tagok tudnak közreműködni, akik hitben felnőttek, érettek és az emberi gyengeségek láttán is szilárdan állnak Krisztus oldalán és segítő kezet nyújtanak a gyengéknek.

24. A gyülekezeti élet szervezésében szilárdságra is szükség van. Ha az evangélium alapján állunk, mint keresztyén egyház, szembe tudunk nézni a különböző helyzetek kihívásaival. Az egyháznak, mint az evangélium és a világ közötti hídnak mindkét oldalon szilárdan rögzítettnek kell lennie. hogy legyen. Más képet használva, a forrásnál kell maradnia és a vizet bőkezűen tovább kell adnia a lehetséges csatornák és edények segítségével. Az örök-új tartalom korszerű formába kerüljön. Ez a gyülekezeti élet alakítására is vonatkozik.

25. A "szentek közössége" a gyülekezet határán túlmegey. Azt a lehetőséget, hogy a szomszéd gyülekezettel együttműködünk, kár lenne kihasználatlanul hagyni. A gyülekezetek persze nagyobb egységekbe is beletartoznak, ami adást és elfogadást tesz lehetővé (gyülekezetek, otthonok, akciók támogatása, közegyházi munkák, tanfolyamok igénybevétele). Sok gyülekezetnek van missziói egyesületekkel, külföldi gyülekezetekkel kapcsolata. Ha ezeket az egész gyülekezet hordozza, a kapcsolat mindkét fél számára gyümölcsöző lesz.

A felekezeti határokon túli kapcsolatok a különböző országokban eltérő módon alakulnak. A református és római katolikus gyülekezetek közötti együttműködés ökuménikus istentisztelet, felnőttképzés, gyermek és ifjúsági munka, hittan stb. terén Svájcban a legtöbb helyen magától értődő. Kérdés, hogy nem kellene-e a szabadegyházakkal is hasonló együttműködésre törekedni. Svédországban a katolikusokkal és más felekezetekkel városi síkon és szociális céllal működik együtt az evangélikus egyház. Magyarországon a protestáns gyülekezetek tartanak bizonyos közös alkalmakat, de a katolikusokkal a kapcsolat még mindig csak a személyes síkon, vagy társadalmi rendezvényeken való közös fellépés formájában van meg.

26. A "szentek közössége" mint a föld sója és a világ világossága kellene, hogy hasson a környezetére. Ez az étellel és szóval való bizonyágtevés által valósul meg. A gyülekezetek általában kapcsolatot tartanak az öreg, beteg, segítségreszoruló emberekkel. Nyitott rendezvények, társadalmi megmozdulások és világméretű segélyakciók által az egyház az illető néppel és a világgal szembeni elkötelezettségét teljesíti. Az evangéliumi missziói munka mögött mindig ott állt az imádkozó és áldozatot vállaló közösség. A számtalan egyházi fejlesztési programot is keresztyén közösségek hordozzák. Minél inkább megvalósul a keresztyének közössége, annál inkább tudja az egyház minden szinten betölteni missziói és politikai feladatát. Ha az egyház nem is áll már a társadalom középpontjában és nincsenek kiváltságai, prófétai megbízatása továbbra is érvényes, és a "szentek közössége" e feladat betöltésének alapvető feltétele.

MIT ADOTT A KERESZTÉNYSÉG A MAGYARSÁGNAK?

1. Nyugathoz kapcsolta őket.

Ahhoz, hogy le tudjuk mérni a kijelentés igazát, több részre osztottam az előadásomat. Az első pontban azt szeretném bemutatni, hogy mikor találkozott a magyarság először a kereszténységgel? A másodikban, hogy a kereszténység melyik ága gyakorolt rá nagyobb hatást? És végül, miért éppen annak a nyugati formáját vette fel?

1. Mikor találkozott a magyarság a kereszténységgel?

1.1. A honfoglalás előtt.

A magyarok már jóval a honfoglalás előtt találkoztak a kereszténységgel. Az első valószínű találkozás 465 táján történt, amikor a nép az uráli őshazából a Kaukázus vidékére - az Azovi tenger és a Kubán folyó környékére - (térképünkön *Levédia*) telepedett át. Itt a *pontoszi hun birodalom*hoz tartozva, a bizánci birodalom, görög gyarmatvárosok, vala-mint más, a kereszténységet keleti formájában felvevő népek (alánok, gótok) szomszédságában ismerhették meg a kereszténységet.

Az első konkrét adatot vannak, akik a legendák világába utalják, de mivel minden legendának igazság-magja van, jómagam megemlítésre méltónak tartom. *Joánnész Málálász* (+578) bizánci történész meséli el 18 kötetes *Világtörténetében*, hogy 527-ben vagy 528-ban a Krími félsziget keleti vidékén élő *hun* nép egyik vezére, *Gordász* Konstantinápolyban megkeresztelkedett. Hazatérve tűzzel-vassal kezdte el Krisztus igájába téríteni a népét. Annak aranybálványait beolvasztotta és bizánci pénzre cserélte fel. Alattvalói azonban - a pogány papok izgatására - fellázadtak ellene, megölték őt, és helyette testvérét, *Mogyert* (Muagerisz) választották meg uralkodónak. Mogyer megtámadta és lekaszabolta a boszporuszi helyőrséget. A bizánci császár büntetőhadjárata csak nagy nehezen tudta Mogyert megverni és visszavonulásra kényszeríteni. Egyes tudósok a Gordas névben az ogurok nevét vélik felfedezni, akiknek az uralma alól a pogánysághoz ragaszkodó magyarok éppen ebben az időben kezdtek kiválni. Azzal is, hogy nem követték azokat az új hit feltevésében.¹

Több hitelt érdemel a következő adat. A VI. századi örmény krónikákból az derül ki, hogy 523-ban az egyik örmény püspök, *Quardusat* (Theokléosz) és papjai hét évig hirdették az evangéliumot itt, a hunok földjén lakó népek (onogurok, ogurok, szabirok, bolgárok, kuturgurok, fehér-ogurok és fehér-hunok) között. Sőt még a Szentírást is lefordították hun nyelvre. Munkájukat egy másik örmény püspök, *Maq* (Makarosz) folytatta, és olyan sikerrel, hogy egy korabeli görög utazó,

¹ **Moravcsik** Gyula, *A honfoglalás előtti magyarság és a kereszténység*, in: *Szent István Emlékkönyv*, I, 192-195.

Koszmasz Indikopleusztész, aki bejárta ezt a vidéket, azt írta 547-ben kiadott művében, a *Keresztény Topográfiában*: a hunok földjén nagyon sok templom, keresztény hívő és szerzetes, valamint több püspök van. Őt igazolja az a tény, hogy *I. Jusztinianosz* bizánci császár (527-565) idejében a kazárok uralma alá került hunoknak és onoguroknak szervezett missziós püspökségeik voltak, és a püspökeik a magyar törzseknek is hirdették az evangéliumot.² Egyes történészek szerint ennek a térítésnek a lecsapódása lenne a magyar rovásírás, amely tulajdonképpen a türk-kazár rovásírás görög betűkkel kiegészített változata.³

Mivel a hun népnév ekkor már gyűjtőnév volt, mára már nem tudjuk meghatározni, hogy melyik nép között működhetek az örmény misszionáriusok, és hogy melyik nyelvre fordította le a Szentírást Quardusat, vagy, hogy a görög térítők valóban a rovásírást használták fel az evangélium hirdetésére. Tény azonban, hogy ezeknek a kereszténységgel való első találkozásoknak az emléke a magyar hagyományokban nem maradt fenn.⁴ Mint ahogyan annak sem, hogy a VII-VIII. században, *Etelközben*, a kazár birodalom alattvalóiként, a zsidó, sőt a mohamedán vallással is találkoztak. És bár a történelmi források egyértelműen tanúsítják, hogy ezeknek a vallásoknak az alapigazságait megismerték, egyik mellett sem kötelezték el magukat.⁵ Megmaradtak régi hitük, a *sámánizmus* és a *tengrizmus* mellett.⁶

A IX. században, az orosz veszély elhárítására, akik már Konstantinápolyt ostromolták, *III. Miháél* bizánci császár (842-867) szövetségre lépett a kazárokkal, akik hittérítőket is kértek. Erre a császár egy Tesszalonikából származó testvérpárt, a filozófus *Cirillt* (Kürillosz +869) és a szerzetes *Metódot* (Methodiosz +885) küldte a kazárokhoz. A szlávok későbbi két nagy apostola, akiknek az életét most nem részletezem, azért fontos nekünk, mert ők is találkoztak az etelközi magyarokkal. Először Cirill 861-ben, mint a császár követe a Krím félszigeten, Cherszon környékén, ahol a vidéket magyar (ugri) katonák ellenőrizték. Cirill életének megírója erről a találkozásról ezt írja:

*"Visszatérvén pedig a Filozófus a maga útjára. És amikor az elő óra imáit mondta, megtámadták őt az ugorok, farkasok módjára üvöltvén, meg akarták őt ölni. Ő azonban nem ijedt meg és nem hagyta félbe az imádságát sem, csak egy Kúrie eleiszont mondott, mert már befejezte az ájtatoskodást. Amazok pedig rátekintvén, Isten rendeléséből megszélidültek és elkezdtek hajlongani előtte. És meghallgatván intő szavait, elengedték őt egész kíséretével."*⁷

Másodjára pedig Metód találkozott a magyarok egyik királyával, valahol az Al-Duna mentén 882 táján. Metód éppen Bizáncba utazott, hogy *VIII. János pápa* (872-882) megbízásából *Photiosz pátriárkával* (858-867, 877-886) a Róma és Konstantinápoly között megbomló egységről tanácskozzék. A magyar hadak pedig,

² Vö. **Róna-Tas András**, *Magyarság és kereszténység*, in: *Vigília* 1999/11, 808-820, itt: 814.

³ Vö. **Györffy György**, *Bizánc szerepe a magyarok megtérésében*, in: *Kortárs* 1975, II, 1788-1792.

⁴ Vö. **Moravcsik Gyula**, *A magyar történet bizánci forrásai*, Budapest 1934, 30, 35, **Moravcsik Gyula**, *A honfoglalás előtti magyarság és a kereszténység*, in: *Szent István Emlékkönyv*, I, 188-189.

⁵ Vö. **Bozsóky Gerő**, *Az öreg isten árnyékában. A pogányságból a kereszténységig*, in: *Uj Ember*, LVI. évf. 1-2, 2000. január 2-9, 12.

⁶ Erről a legújabb munkát l. **Róna-Tas András**, *Magyarság és kereszténység*, in: *Vigília* 1999/11, 808-820.

⁷ Vö. **Moravcsik Gyula**, *A Kyrillos-legenda magyar vonatkozású epizódjához*, in: *Ethnographia* 39/1928, 108-109.

amelyek 862 óta tűntek fel a térségben *Rasztiszláv* szláv fejedelemnek a meghívására, éppen portyázáson voltak. A XVI. századi Metód-legenda erről az eseményről a következőképpen számol be:

"Midőn pedig megérkezett (ti. Metód) a Duna tájékára, egy ugor király látni akarta őt. És bár egyesek azt mondták, hogy nem fog tőle baj nélkül megszabadulni, ő mégis elment hozzá. A király pedig, mint főpapot illik, tiszt-telettel, ünnepélyesen és örömmel fogadta. És beszélgetvén vele, ahogy ilyen méltóságú emberekkel illik beszélgetni, megölelte és megcsókolta őt és megajándékozván nagy ajándékokkal, ezekkel a szavakkal bocsátotta el: Emlékezzél meg mindig rólam tisztelendő atyám szent imáidban."

Külön említésre méltó, hogy a magyarok királya, akiben egyes történészeink a gyulát, vagy a harkát, mások pedig *Árpád* vezért (889-907) látják,⁸ nagy tisztelettel fogadta őt, sőt arra kérte, hogy imádkozzék érte.⁹ Ez arra utal, hogy ha nem is volt keresztény a király, de a keresztény vallást igen csak jól ismerte.

Összefoglalva azt lehet mondani, hogy a magyarság ősei - görög hittérítők és a szomszédos népek (gótok - a IV. század óta keresztények / *Wulfila* püspök +383/, 670-től a magyarok szomszédai, mert *Kuvrat* bolgár fejedelem birodalma szétesett, népe a Balkánra vándorolt, a magyaroknak kazár felszólításra el kellett foglalniuk volt területüket/, alánok=jászok, VI. század óta keresztények, ugyanettől az időtől a magyarok szomszédai¹⁰, a doroszi metropolita joghatósága alá tartozó missziós püspökeik a magyarok=onogurok között is térítettek) jóvoltából - már jóval a honfoglalás előtt állandó kapcsolatban voltak a kereszténységgel, helyesebben annak bizánci formájával. Maradandó hatást az azonban ez nem tett rá. Sőt a IX. században dúló sok háborúskodás, az ekkor kezdődő kalandozások, a megkezdett hittérítés megszakadása, valamint a hiányzó egyházi szervezet következtében - soraikban már nagyon kevés keresztényt lehetett találni. A kortársak - joggal - már teljesen pogányoknak tartották őket.

1.2. A honfoglalás után.

Miután *V. István pápa* (885-891) Pannónia területén a *Kocel* szláv fejedelem által kezdeményezett, *Cirill* és *Metód* által folytatott szláv missziós kísérletet leállította, nehogy *Kocel* elszakadjon a német királytól,¹¹ *Metódnak* és tanítványainak menekülniük kellett. *Metód* előbb Bizáncba ment, majd visszatért Moráviába, ahol 885 áprilisában meghalt. Az utolsó sváb származású nyitrai püspök (*Wiching*) is elhagyta püspöki székét, és egyes források szerint már 893-ban *Arnulf* fejedelem kancelláriájában dolgozott.

Így alakult ki az a sajátos helyzet, hogy a Kárpát-medence nyugati részén - jóllehet a terület egyházilag a különböző püspökségek között pontosan fel volt osztva (a regensburgi püspökségé voltak a cseh-morva szélek, a passauai a Dunától északra a Kárpátokig gyakorolt joghatóságot, a salzburgi a Duna és a Dráva között a Rábáig, és az aquileai pátriárka a Drávától a Száváig birtokolt egy missziós

⁸ Vö. **Dümmerth Dezső**, *Az Árpádok nyomában*, Budapest 1977, 115-117.

⁹ Vö. **Sági István**, *Szent Cirill és Metód életműve a legújabb kutatások alap-ján*, in: *Vigília* 1963, 592-601. **Király Péter**, *A magyarok említése a Konstan-tin és Metód legendában*, Budapest 1974.

¹⁰ Vö. **Róna-Tas András**, *Magyarság és kereszténység*, in: *Vigília* 1999/11, 808-820, itt: 814-816.

¹¹ Vö. **Luz, Pierre de**, *Histoire des papes*, Paris 1960, 80-109.

körzetet) a honfoglalás idején keresztény egyházi szervezetről nem beszélhetünk. Természetesen léteztek bajorok és szlávok lakta helységek, ahol kisebb-nagyobb számban élt keresztény lakosság, de a magyarok közeledtének hírére ezek idegen papjai elmenekültek, csak néhány helybéli pap maradhatott minden központi irányítás nélkül.

A honfoglalás katonai és politikai akciója 896 és 900 között zajlott. A törzsek megtelepedése, vagyis a birtokba vett országrész felosztása és megszállása valamivel több időt vett igénybe. Mivel a magyarság nem ismerte az akkori keresztény világ doktrinális és hierarhikus megkötöttségeit, sem ideológiai, sem pedig politikai indítékai nem voltak arra, hogy a helyben talált népek vallási életébe beleavatkozzék. Nem is tette. A honfoglalás harci eseményei alatt, sőt után sem hallunk arról hírt a korabeli krónikákból, hogy keresztény híveket, püspököket, papokat, vagy szerzetesek végeztek volna ki, vagy öltek volna meg.

Sőt később, a kalandozások idején sem olvashatunk arról, hogy a rablásokat, vagy az emberek megölését vallási okok indokolták volna. Tudjuk, hogy a rabló hadjáratok nagy többsége - bár nem egyszer szerzési célból indult -, egy-egy nyugati fejedelem vagy főúr hívását követő katonai akció volt, amelyben a zsákmány benne foglaltatott a szerződésben. A krónikák beszámolója szerint noha a magyarok a kelyhekben és szentségtartókban talált szentostyát vagy az oltárra, vagy a földre hintették, a szentek csontjait pedig kiszórták az ereklyetartókból, csak azokat ölték meg, kivételes esetekben akik ezt akadályozták.¹² A legismertebb eset Szent *Wiberada* nővér halála a 892. évi Sankt Gallen-i kaland idején, akinél a kolostor elrejtett kincseit sejtették a magyarok.

Természetesen nem mindig volt ilyen végzetes a kalandozó magyarokkal való találkozás. Többet ismerik a fenti Sankt Gallen-i támadásról szóló leírásban a hátrahagyott együgyű *Heribald* testvér történetét. Ő nem menekült el a többi szerzetessel együtt a magyarok jövetelének hírére. Azok nem is bántották őt, sőt velük együtt ehetett és ihatott. Hálálkodott is később, mikor szerzetestestvérei visszajöttek, és kijelentette, hogy soha olyan jól nem érezte magát, mint a magyarok társaságában.¹³ (Noha figyelembe kell venni, hogy a magyarok a hibbant elméjűeket tisztelték!)

Ugyanílyen épületes *Wickbert* belga püspök találkozása Gembloux-ban az egyik kalandozó magyar csapattal 954-ben. Amikor a püspök értesült arról, hogy a fosztogató magyarok székvárosa felé közelednek, bátran kiment eléjük, soraikban talált még egy tolmácsot is, és szelidségre és bűnbánatra intette a garázdálkodókat. Azok megilletődve hallgatták végig, közülük többen megbánták nyilvánosan a bűneiket, néhányan meg is keresztelkedtek, mert az isteni kegyelem olyan erővel áradt a szentéletű püspök szavai nyomán. Valószínű, hogy a kései krónikás kissé már túloz. Az viszont tény, hogy a magyarok - a városi krónika szerint - itt és ekkor semmiféle "vadságot" nem követtek el...¹⁴

Összefoglalva: A nyugati kalandozások, valamint a helybéli szláv lakossággal

¹² Vö. **Bernard A.**, *Tournus à travers les âges*, Tournus 1908, **Virey J.**, *A propos de Saint Philibert de Tournus*, in: *Revue Mabillon*, t. XII, 1992, 134-143.

¹³ Vö. **Johannes Duft**, *Die Ungarn in Sankt Gallen, Mittelalterlichen Quellen zur Geschichte des Ungarischen Volkes in der Sanktgallener Stiftsbibliothek*, Zürich-Lindau-Konstanz 1957, **Johannes Duft - Tibor Missura-Sipos**, *Die Ungarn in Sankt Gallen - Magyarok Szent Gallenben*, Sankt Gallen 1992. **Gombos, Albinus Franciscus**, *Catalogus Fontium historiae Hungariae*, Bu-dapest 1937-1938, 448-451.

¹⁴ Vö. *Vita Sancti Wickberti*, in: MG. SS. VIII, 513-514.

való mintegy 60 esztendőös együttélés során a magyarok nemcsak kifosztották a kolostorokat, hanem megismerték a szerzeteseket is, és fogoly papjaik nyilván megtanultak magyarul is (az előbb említett Sankt Gallen-i kaland idején is volt velük egy nyelvüket beszélő pap!), és ily módon valósabb képet kaptak a kereszténységről, illetve nyugatról. (Bozsóky Gerő Franciaországban élő ferences történész személyes élménye egy délfraanciaországi bíróval, ahol ma is élnek a kalandozó magyarok ott ragadt ősei). Különösebb hatást azonban a nyugati kereszténység sem tett rájuk. Legalábbis egyelőre. Legfeljebb a talajt készítette elő a későbbi megkeresztelkedéshez.

2.2. Találkozás a keleti kereszténységgel

Mint láttuk, a magyarok már az V-VIII. században megismerték a kereszténység keleti formáját, és éppen a Bizánci Birodalom közelsége miatt. A történetet most onnan szeretném indítani, hogy 894-ben *Szimeon* bolgár cár (919-927) megtámadta a bizánci birodalmat. *VI. Bölcs Leó* császár (886-912) ezért a magyarokhoz fordult segítségért. Így jött létre a bizánci-magyar szövetség. A felmentő hadjárat során Bizánc úgy találta, hogy sikert sikerre halmozó magyar szövetségesei későbbben veszélyesebbek lehetnek majd számára, mint maguk a bolgárok, ezért Árpád fejedelem háta mögött különbékét kötött a bolgárokkal. Ezután ez utóbbiak teljes erejükkel a magyarok ellen fordultak, majd szövetkezve a besenyőkkel, a magyarok etelközi szállásait feldúlták. Ez a katonai vereség vezette be a honfoglalást 896-ban.

Mivel Bizánc az egységes római birodalom egyedüli törvényes örökösének tekintette magát, és igényt tartott mindarra a területre, ami valaha is Rómához tartozott, magát a honfoglalást soha nem akarta jóváhagyni. El is küldte egy *Gábriel* nevű papját, hogy a magyar vezéreket a terület kiürítésére bírja, de azok nem engedelmeskedtek neki.¹⁵

A honfoglalás után mintegy 30 évig a magyarok - félve a bolgárokat - csak nyugat felé kalandoztak. A Balkán felé majd csak azután orientálódtak, miután 933-ban *Merseburg* mellett a szászoktól súlyos vereséget szenvedtek, és *Szimeon* bolgár cár 927-es halála után országa meggyengült. Hogy ne ismétlődjen meg a honfoglalást megelőző katasztrófa, a magyarok szövetséget kötöttek a besenyőkkel (932), és ennek következtében saját földjükön verték meg a bizánciakat, akiknek nemcsak hogy súlyos pénzen kellett megváltaniuk a békét, de el kellett tűrniük azt is, hogy mintegy 10 esztendeig a déli magyar törzsek évente vezessenek területükre rablóhadjáratokat.

Mivel azonban nem akartak a két nagyhatalom halálos ölelésébe kerülni, 943-ban öt évre szóló békét kötöttek *VII. Konstantinosz* (Porphürogennétosz) császár (912-959) Bizáncával. Ezt megpecsételendő, került sor 945 és 948 között *Bulcsú* harka és *Tormás* (Termacsu) herceg Bizáncba tett látogatására, ahol mindketten felvették a keresztiséget, ünnepélyesen megkapták a patríciusi címet sok szép ajándékkal együtt. Amikor azonban visszatértek Magyarországra, *Bulcsú* minden ígéretét elfelejtette. Noha ez minden bizonnyal csak azért következett be, mert Bizánc nem fizette meg neki az évi adót, a bizánci krónikás keserűen meg is jegyezte, hogy "*Bulcsú az Istennel való szövetséget megszegte*".¹⁶ Az öt kísérő Árpád-

¹⁵ Vö. **Bíborban született Konstantin**, *De administrando imperio*, VIII.

¹⁶ Vö. **Kristó Gyula**, *A honfoglalás korának írott forrásai*, Szeged 1995, 151-153, **Moravcsik Gyula**, *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*, Bu-dapest 1984, 85-86, **Bíborban született Konstantin**, *De administrando imperio*, VIII.

házi herceg, Tormás későbbi életviteléről nincs hírünk.

Pár évvel később, 948 és 950 közt a keleti végek ura, a valószínűleg *Zombor* nevű gyula is elment Bizáncba. A keresztséget is felvette, ő azonban már egy "térítő püspökkel" *Hierotheossal* tért vissza birtokaira, akit *Theophülaktosz* konstantinápolyi pátriárka (933-956) "Turkia püspökévé" nevezett ki, így próbálva meg a maga joghatósága alá vonni Turkia területét. Hierotheosz Gyula udvarában élt, leányát, Saroltot és talán több udvari emberét is megkeresztelte, és jöllehet püspökségének hatásköre csak Gyula birtokaira és népeire terjedt ki, a *Szkilitész* történetíró szerinti komoly reményekkel induló missziót az idősebb *gyula* halála visszavetette, szellemi hatása az ország egész területére kiterjedhetett. Eredményképpen Magyarországon több görög monostor is keletkezett: a veszprémvölgyi, a dunapetelei, a marosvári, az oroszlánosi, a visegrádi, a szávaszentdemeteri és a tihanyi.

Összefoglalásképpen azt kell mondanunk, hogy 896 és 973 között, amíg a magyarok a nyugati térítés számára hozzáférhetetlenek voltak, Bizánc fejtett ki közöttük missziós tevékenységet, különösen - a központi hatalom Árpád halála utáni erős meggyengülése miatt - az egyre nagyobb hatalommal rendelkező és a külpolitikát irányító hadnagyok között. A görög szerzetesek a térítés folyamán bolgár-szláv papok és szerzetesek közreműködését vették igénybe. Innen magyarítható a több ósláv eredetű keresztény szavunk.¹⁷ A misszió sikerének tartósságát azonban, sőt egyáltalán azt, hogy a keleti kereszténység a magyarság történelmében valaha még fontos szerepet játszhatson a 958-ban ellenségesre forduló magyar-bizánci kapcsolatok hiúsították meg.

3. Miért választották a magyarság vezetői a nyugati kereszténységet?

A bizánci krónikás azt írja, hogy *Zombor* gyula halála után (960 körül) a bizánci birodalom háborús elkötelezettségei miatt "a pannon népet hitében megerősíteni nem tudta, és (ezeknek) saját nyelvükön írt könyveik még nem voltak. A görögök tétlenségét látva a latinok felkerekedtek Rómából, s a pannonokat, akiket ugroknak neveznek... könyveikkel és írsaikkal istentelen hitűkre térítettek."¹⁸

A szűkszavú - már a nagy, 1054-es egyházszakadás után kelt - írás csak a tényt közli, vagyis azt, hogy a magyarság nem a keleti, hanem a nyugati kereszténységet vette fel. De hogy ez hogyan történt, azt nekünk kell kihámozni a korabeli eseményekből.

Ismét csak a közben kialakult történelmi helyzetből kell kiindulnunk. 955-ben bekövetkezett a kalandozó magyarság legnagyobb tragédiája: a Lech-mezei csatavesztés. Nyugat felé a kapu ezzel bezárult.

XII. *János pápa* (955-963) a Rómát fenyegető *Berengár* észak-itáliai király ellen segítségül hívta *I. Ottó* német királyt (936-962), akinek a segítség ellenében a régi római császári koronát helyezte kilátásba. Ottó be is vonult Rómába, ahol a pápa 962. február 2-án német-római császárrá koronázta. Mivel azonban egész Itália ura akart lenni, sőt a pápa szabadságát is korlátozni akarta, a pápa új szövetségesek

¹⁷ Vö. **H. Tóth Imre**, *Cirill és Metód a Kárpát-medencében*, in: *Vigília* 1999/ 11, 821-826, **Dr. Pirigyi István**, *A magyarországi görögkatolikusok története*, Nyíregyháza 1990, 18-21.

¹⁸ Vö. **Györffy György**, *Bizánc szerepe a magyarok megtérésében*, in: *Kortárs* 1975, II, 1788-1792.

után nézett. Így találta meg az utat *Taksony* fejedelemhez (947-972), aki egyik követén keresztül püspököt kért országa számára. Erre XII. János pápa egy *Zakeus* nevű papját szentelte Magyarország első püspökévé.

A politikai helyzet azonban egyre kedvezőtlenebb lett *Taksony* és népe között kezdődő nyugati misszó számára. Először is *Ottó* német-római császár (962-973) elfogatta *Zakeus* püspököt, aki így soha nem láthatta Magyarországot. A császár így fejezte ki, hogy őt a birodalmi egyház megvalósításának álma hajtja, amelyben a szomszédos országok uralkodóinak és népeinek csak alárendelt szerep juthat. Ezért missziósokat is ő, nem pedig a római pápa küld! Ugyanakkor letette XII. János pápát, helyette a maga emberét, *VIII. Leót* (963-965) emelve a pápai trónra. Ezután pedig, hogy kibéküljön Bizánccal, fia - a későbbi *II. Ottó* (973-983) - számára megkérte *II. Niképorosz Phokasz* bizánci császár (963-969) leányának, *Theophanunak* a kezét. A házasság aztán 972. április 7-én, Húsvétkor a római Szent Péter bazilikában meg is kötötték.

Magyarország így az egyre növekvő Német-római és a Bizánci császárság közé ékelődött. A németek, akiket belviszály gyengített, szerencsére tizenöt éven keresztül nem tudták kiaknázni Lech-mezei győzelmüket (955), ekkor viszont az ország nyugati határát képező gypüvonalról 970-ben elűzték a magyar határőröket, és örgrófságokat szerveztek, a bizánciak pedig 971-ben meghódították Bolgáriát, ugyanezzel fenyegetve Magyarországot is.

Összefoglalva: A nyugati kereszténységgel való kapcsolatfelvétel gondolata tehát először *Taksony*-ban fogalmazódott meg, és nem meggyőződésből, hanem politikai kényszerből. *Taksony* előtt példaként lebeghetett a rengeteg - Pannóniában letelepedett - sztyeppei nép elpusztulása a politikai és katonai bekerítés következtében. Belátta, hogy ha ebből a kutyaszorítóból nem talál kiutat, ez lesz népe sorsa is. A halál azonban meggátolta őt terve megvalósításában.

3.1. Géza fejedelem és a nyugati kereszténység

Külpolitikai vonalát fia, *Géza* (972-997) hűségesen követte. *Géza* fejedelem előtt, aki az erdélyi Gyula lányát, *Sarolt*-ot vette el feleségül, és ez ekkorra már megszülte neki *Vajk* nevű fiát, világossá lett, hogy a magyarság törzsi-nemzetségi szervezete és eddigi zsákmányszerző háborúi pusztulásba taszítják a nemzetet. Ezért kemény kézzel letörte a törzsi hadnagyok függetlenségi kísérleteit. Majd ezután a szomszédos országokkal való megbékélésre, valamint az európai keresztény népek közösségébe való beilleszkedésre törekedett, amelynek az ára a kereszténység felvétele volt. A *Nagy Legenda* azt mondja erről, hogy "*figyelmesen kezdett tárgyalni a körös-körül fekvő valamennyi szomszédos tartománnyal a békéről, amelyet korábban nem kedvelt*".

Amikor *Géza* fejedelem értesült a német-bizánci szövetségről, nem tétlenkedett, nem fontolgatott, erre nem is nagyon volt ideje, hanem azonnal üzenetet küldött *I. Ottó* császárhoz, megbékélést ajánlva fel neki és hittérítőket kérve tőle. Hogy miért nem fordult inkább Bizánchoz? Több szempontból is. Először is míg nyugat már elfelejthette a kalandozásokat, hisz már szinte hűsz esztendeje nem vezetett magyar vezér arra csapatokat, Bizánccban mindössze két esztendeje volt az utolsó. Kelet felé a békét igen nehéz pénzen lehetett volna megvásárolni. Továbbá az sem lehetett *Géza* számára közömbös, hogy *I. Joánnész Tzimiskész* bizánci császár (969-976) - mint láttuk - Bolgáriát 971-ben a birodalomhoz csatolta, Sőt, nem elégedett meg ennyivel, hanem fogságba hurcolta *II. Borisz* cárt és annak családját, megszüntetve az önálló bolgár pátriarchátust is. Végül ha *Géza* a központi hatalmat meg akarta

erősíteni a kelet-déli hadnagyok ellen, akik Bizáncban keresztelkedtek meg, szövetségest csak nyugaton találhatott.¹⁹

I. Ottó annyira fontosnak tartotta Géza fejedelem kérését, hogy Sankt Gallenből, ahol éppen Itáliából való visszajöttében tartózkodott, elküldte *Prunwart* vagy más néven *Brúnó* nevű szerzetesét Gézához követségbe, aki - miután megkeresztelte magát a fejedelmet is²⁰ - meghívta őt a következő esztendőben *Quedlinburgban* tartandó nemzetközi értekezletre. Erre a keresztény fejedelmek értekezletére, amely 973. március 25-én vette kezdetét, - míg Ottó vazallusai (II. Boleszló cseh fejedelem, Harald dán király, Boleszló lengyel trónörökös személyesen vettek részt - Géza csak követeket küldött, így is kihangsúlyozva, hogy bár a kereszténységet közvetve a császártól kéri, országa függetlenségére féltékenyen vigyáz. Keresztény fejedelemnek tartja ugyan magát, de nem hűbérese a császárnak.

A térítést a nyugati végeken egy *Wolfgang* nevű einsiedelni bencés szerzetes kezdte meg, de mivel rövid idő után regensburgi püspökké nevezte ki a császár, ezért abba kellett hagynia munkáját. Utána a császár *Brúnó* verduni püspököt²¹ bízta meg a munkával, akinek a passauai püspök, *Pilgrim* bocsátott rendelkezésére karantán-szláv nyelvet beszélő papokat. A magyarok közül ugyanis sokan ismerték ezt a nyelvet. I. Ottó császár halála (973) után azonban a nagy misszió megtorpant. Mivel a bajor herceg, *Civakodó Henrik* fellázadt II. (973-983) és III. Ottó császárok (983-1002) ellen, a hittérítők 974-ben elhagyták Magyarországot.

Mielőtt a végkövetkeztetést levonnánk, mint azt a többi fejezetek végén tettük, érdemes még egy kérdésnek utána mennünk: Mi indította még Géza fejedelmet a kereszténység föl vételében? Mindannyiunk előtt ismeretes *Thietmar* merseburgi püspök (975-1018) krónikájából származó történet, amely szerint Géza nemcsak az igaz Istennek, de a pogány isteneknek is mutatott be áldozatot. És amikor őt emiatt püspöke megróttá, azt válaszolta neki, hogy elég gazdag két istent szolgálni. Ma már tudjuk, hogy a történetet a későbbi krónikások színezték ki ennyire. Szándékuk ezzel ugyanis az volt, hogy a magyar nép megtérítését egyedül Szent István király érdeméül tüntessék fel. Ez utóbbi érdemét azonban egyáltalán nem kisebbíti az, ha elmondjuk, amint egyébként Szent István mindhárom legendája megemlíti, nevezetesen hogy Géza fejedelem már fia születése előtt megkeresztelkedett. És noha népe megtérítésében eleinte erőszakot is használt, a Kis Legenda azt mondja róla, hogy későbbben "*megvilágosítva a Szentlélek kegyelmétől, felismerte az út és az élet világosságát s követve az evangéliumi tanítást, az igazság nyomába szegődött*".²² Sőt olyan egyházi énekünk is volt, amely Géza fejedelmet szentnek nevezte.²³

Összefoglalva tehát azt lehet mondani, hogy a magyar kereszténység történetében a nagy fordulópontra Géza fejedelem uralkodása ideje alatt következett be, amikor Géza az ország érdekében, józan politikai megfontolás alapján belépett a nyugati keresztény népek nagy családjába. A politikai döntéséhez azonban későbbben személyes hitét is csatolta. A térítés nagy munkáját német bencések kezdték meg előbb *Wolfgang* majd *Brúnó* vezetésével. Rövid idő múlva azonban el kellett hagyniuk Magyarországot. Térítő munkájukat 994-ben *Szent Adalbert* (+997)

¹⁹ Vö. **Dümmerth Dezső**, *Az Árpádok nyomában*, Budapest 1977, 128.

²⁰ Vö. **Dr. Szántó Konrád**, *A katolikus egyház története*, Budapest 1983, I, 311.

²¹ Vö. **Gabriel Adriányi**, *Der Eintritt Ungarns in die christlich-abendländische Völkergemeinschaft*, in: *Ungarn Jahrbuch*, Band 6, 1974-1975, 24-37, itt 27.

²² Vö. *Árpád-kori legendák és intelmek*, (ford. **Csóka J. Gáspár**, **Érszegi Géza**, **Kurucz Ágnes**, **Szabó Flóris**) Budapest 1983, 17, 24, 35.

²³ Vö. **Györffy György**, *István király és műve*, Budapest 1977, 93.

prágai püspök folytatta, de szintén csak rövid ideig.²⁴ Tanítványai - Radla, Anasztáz - majd Szent István király idejében jutottak nagyobb szerephez. A nép fejének keresztvíz alá tartásában azonban Géza fejedelemnek elvülhetetlen érdeme volt.

3.2. István király és a nyugati kereszténység

Géza fejedelem nagy művére azonban fia, *Szent István király* (997-1038) tette fel a koronát. Istvánt a legvalószínűbb feltevés szerint még Brúnó keresztelte meg valamikor a 970-es évek elején, és keresztény környezetben nőtt fel, hisz anyja, Sarolt keresztény volt, apja, Géza szintén megkeresztelkedett. Amikor apja halála után a trónra került, annak nyomdokain haladva a nyugati kapcsolatok elmélyítésére törekedett. Felismerte, hogy ha a keresztény Európában otthont akar teremteni népének, akkor népét meg kell szelidítenie, és ez csak a Krisztusi tanítás elfogadásával lehetséges. Azt akarta, hogy a magyarságot más - vallási - oldalról is megismerjék a nyugati népek.²⁵

És ebben ő maga járt elől jó példával. 996-ban feleségül vette *Gizella* bajor hercegnőt, *Civakodó Henrik* bajor herceg lányát, akinek kíséretében újra német papok és szerzetesek jöttek Magyarországra. Így újra megkezdődött az országban a térítő munka. Ennek az előadásnak most nem témája a térítő munka részleteinek az ismertetése, legyen szabad azonban vele kapcsolatban annyit megjegyezni, hogy azt a király is teljes erejével támogatta. Ellentétben apjával, ő azonban nem alkalmazott erőszakot. Fölismerte azt, hogy az erőszak erőszakot szül. Népét tehát jól fel akarta készíteni arra, hogy az szívvel-lélekkel vegye magára Krisztus igáját. Ezért elhatározta, hogy egyházmegyéket hoz létre. Ezek aztán püspökeikkel, papjaikkal, szerzeteseikkel és szerzetesnőkkel mindenkit elérnek majd.

István király intézkedései teljesen megegyeztek a római Apostoli Szentszék szándékával. Így amikor a király követe, *Anasztáz-Asztrik* pécsváradi apát 1000-ben Rómából visszatért, nemcsak az egyházmegyék megszervezésére vonatkozó pápai jóváhagyást hozta *II. Szilveszter* pápától (999-1003), hanem - *III. Ottó* német-római császár (983-1002) beleegyezésével - a királyi koronát is. Ezzel Magyarország, amely hosszú ideig a nyugati kereszténység réme volt, annak szerves része lett. És nem is akármilyen, hanem független és egyenrangú része. Ottó császár ugyanis, a világvégét váró ezredforduló uralkodója, a régi római császárság visszaállításáról álmodozott. De őt egy olyan magasröptű állam-eszme fűtötte, amelyben a keresztény uralkodók politikailag nincsenek alávetve a császárnak, hanem együttesen, és Krisztus földi helytartójával, a pápával együtt egy egyetemes keresztény birodalmat képeznek.²⁶

Amikor Szent István magát 1000 karácsonyán, vagy 1001 újév ünnepén Esztergomban *Domonkos* érsekkel megkoronáztatta, egy ilyen keresztény uralkodónak tudta magát, aki népének földi és égi boldogulásáért felelős. A koronázással hozta Európa népeinek tudomására, az új, keresztény magyar állam megalakulását, amely ezentúl a nyugati kereszténység szerves része, és hosszú ideig annak védelmezője volt.

²⁴ Vö. **Szegfű László**, *Pogányság és kereszténység*, in: *Vigília* 1999/11, 827-838, itt: 836-837.

²⁵ Vö. **Bozsóky Gerő**, *Az öreg isten árnyékában. A pogányságból a kereszténységig*, in: *Új Ember*, LVI. évf. 1-2, 2000. január 2-9, 12.

²⁶ Vö. **Thomas von Bogyay**, *Stephanus Rex*, Wien - München 1975, 25.

Összefoglalásként: Tudjuk, hogy sok ingadozás és elhidegülés után *Kerullariosz Mihály* konstantinápolyi pátriárka (1043-1058) 1054. július 16-án kimondta a római pápával való teljes szakadást, és a XII. században Bizáncot mindazok az egyházak követték a szakadárságban, amelyek a konstantinápolyi pátriárka főségét fogadták el. Ha Géza fejedelem és István király véget nem vett a bizánci befolyásnak, a magyarság sorsa a szakadárság, az elbalkánizálódás, valamint az elszigetelődés lett volna.

A magyarságot ők ketten kötelezték el végleg a kereszténységnek, és ezzel nyugatnak is. Egy olyan kedvező politikai helyzetben, amelynek felismerése csak az ő karizmatikus egyéniségüknek volt a sajátja. Ezzel a lépéssel ők teremtették meg a ma már ezeréves keresztény Magyarország alapjait. Munkájukat pedig az a sok ismert és ismeretlen - zömében német - misszionárius segítette, akiknek a neve szintén aranybetűkkel van beírva történelemkönyveinkbe.

(írásbeliség, kultúra, politikai sors, gazdaság, stb.)

dr. Tempfli Imre